

Hogyan lett független állam Románia?

Elég, ha egy pillantást vetünk a világ mai térképére, s az utóbbi évszázad történelmét felelevenítve azonnal megállapíthatjuk: a létező államok legtöbbje nemrég nyerte el nemzeti függetlenségét. Ez ugyanakkor azt jelenti, hogy a függetlenség kivívására irányuló törekvés és harc az új- és jelenkori történelem sajátos és fontos politikai jellemzője. A függetlenség erőteljesen tükröződik a nemzeti közösségek gondolkodásmódjában és tudatában, mindenütt jelenlévő tényező a nemzetközi politikai életben. Kivívásának megünneplése minden állam számára hivatalos esemény, kifejezi az állampolgárok széles körű érzelmi azonosulását.

A román történelemírásban, akárcsak a román nép tudatában, a politikai függetlenség kivívását úgy tekintik, mint mélyreható és messzenyúló történelmi előzményekkel rendelkező aktust. A havasalföldi és moldvai román állam megalakítása, történelmi megjelenése az 1330—1360-as években tulajdonképpen a függetlenség első kivívását jelentette.

Csak hogy alig fél évszázaddal az említett események után a két állam déli határainál megjelent a török birodalom, s erőteljesen terjeszkedni kezdett. Ettől — vagyis az 1400 körüli évektől — kezdve előbb Havasalföld, majd Moldva történelme döntő mértékben egyet jelent a függetlenség megvédelméért folytatott harcral, a török birodalom hódító terjeszkedése elleni küzdelemmel. Természetesen a középkorban az, amit mi „politikai függetlenségnek” nevezünk, más jogi tartalommal telítődött, s más gondolati tükrözést követel, mint az új- vagy jelenkorban. A jelenség lényege azonban ugyanaz: valamely emberi közösség, állami szervezet törekvése arra, hogy saját politikai vezetésével maga rendelkezék sorsa felett.

Havasalföld és Moldva harca a függetlenségért a középkor során csak részleges eredményekhez vezetett. A két állam végül is kénytelen volt elfogadni a török birodalom fennhatóságát, ami kezdetben abban öltött testet, hogy évi adót kellett fizetniük, persze azzal az ígérettel együtt, hogy tartózkodnak minden törökellenes akciótól. Ezzel szemben — a délkelet-európai népek többségétől eltérően — a román népnek sikerült megőriznie belső autonómiáját, saját szervezetségét, közigazgatását és vezetését, s ugyanakkor elég széles körű tevékenység szabadsága volt a külpolitikában. A török birodalom azonban fokozatosan igyekezett elmélyíteni a román államok függőségét, s ez sikerült is: a pénzben és termékekben megállapított évi kötelezettségeket növelték olyannyira, hogy ezek nehezen elviselhetővé váltak, s bár elvileg elismerték az uralkodó megválasztását és öröklés szerinti folytonosságát, ezt mégis a szultánnak kellett jóváhagynia, a külpolitikai tevékenység szabadságát pedig csaknem teljesen eltörölték.

A változatos és súlyos hozzájárulások miatti kizsákmányoltság okozta elégedetlenség, valamint a törököknek a belügyekbe történő gyakori beavatkozása a XV. századtól a XIX. századig egy sor arra irányuló próbálkozáshoz vezetett, hogy a román nép visszanyerje függetlenségét. Mindezek azonban sikertelenek maradtak, még a XVIII. században is, amikor Törökország láthatóan hanyatlásnak indult, s délkelet-európai uralmát veszélyeztette az osztrák és az orosz birodalom hatalmának növekedése.

A XIX. századtól kezdve a román nép függetlenségi harca fokozódott, s lépésről lépésre sikereket ért el. Ezt több ok magyarázza. A gazdasági előrehaladás, az árutermelés és a kereskedelem fejlődése — bár kontinensünk nyugati részéhez viszonyítva Délkelet-Európában ez nagyon megkésett — a román országokban is fellendült. Kialakult a tőkés osztály, amely életbevágóan érdekelt volt a gazdasági szabadságnak, a törvényhozás és közigazgatási rendszer korszerűsítésének, a politikai szabadságnak a megvalósításában. Fejlődött és elterjedt a korszerű, világi, román nyelven művelt kultúra. Ez a művelődés a gazdasági, társadalmi és politikai érdekeket, a haladásra, a társadalom és az állam szerkezeti reformjára irányuló törekvést szolgálta, hozzájárult az ilyen értelmű közvélemény kialakulásához, a modern értelemben vett politikai és nemzeti tudat megjelenésében. A román nyelvű oktatás és sajtó fejlődése siettetette ezt a szellemi folyamatot, ugyanakkor elősegítette a francia forradalom eszméinek terjedését. Törökország gyengülése folytatódott, ezzel egyidőben nőtt Oroszország és Ausztria ereje, e két hatalom terjeszkedő törekvése a Balkán-félszigeten közvetve kedvezően hatott ki földrésziünk e zónájában a népek török uralom elleni felszabadító harcára. A gazdasági

érdekek, valamint a politikai egyensúly meggondolásai bevonták a nyugati hatalmakat, Angliát és Franciaországot Délkelet-Európa politikai problémáiba. Görögország és Szerbia függetlenségi harca, s főleg az előbbinek az angol, francia és orosz beavatkozás által történő segítése ösztönzőleg hatott a többi népre is. 1821-ben a görög nép felszabadító harcának kitörésével párhuzamosan a havasalföldi román nép is forradalmat robbantott ki, s ennek társadalmi és politikai-nemzeti célkitűzései voltak. Ezt a Tudor Vladimirescu vezette mozgalmat elfojtották ugyan a törökök, de az lett az eredménye, hogy a törökök visszaállították a román országoknak azt a jogát, hogy román uralkodók vezessék. Az 1828—1829-es orosz—török háború nyomán a román országok elnyerték a külkereskedelem szabadságát, s ez maga után vonta a belső mezőgazdasági termelés jelentős ösztönzését a kivitel érdekében, továbbá a kereskedelmi kapcsolatok növekedését minden országgal, a tőkés típusú gazdaság fejlődését. Ugyanennek az eseménynek nyomán valamelyest módosult Moldva és Havasalföld politikai szabályzata a két állam megmaradt Törökország fennhatósága alatt, de ugyanakkor Oroszország protektorátusa alá került.

Az új helyzet, bár viszonylagos egyensúlyi állapotot teremtett a török uralom önkényeskedésével szemben, mégsem tölthette el megalégedéssel a belső haladó erőket, amelyek egyre határozottabban törekedtek a korszerű reformok bevezetésére és a politikai függetlenség megvalósítására. A két ország népe ezekben az erőknél a vezetésével kirobantotta az 1848-as forradalmat, de ezt elfojtották.

A krími háborúnak és Oroszország Angliától, Franciaországtól és Törökországtól elszenvedett vereségének az lett a következménye, hogy Moldvát és Havasalföldet hét európai nagyhatalom kollektív védnöksége alá helyezték. Ugyanakkor az 1856-os párizsi békeszerződés előírásai lehetővé tették a két ország népei számára azt, hogy kezdeményezzék és megvalósítsák 1859-ben az egyetlen államban való egyesülést Románia elnevezéssel.

Alexandru Ioan Cuzának, az 1848-as forradalom volt harcosának, az ország képviselői által megválasztott uralkodónak a vezetésével jelentős belső társadalmi, politikai és művelődési reformok valósultak meg, lerakták a modern intézmények alapjait. Cuza egyes reformjai a belső autonómia kiszélesítését, a szuverén román állam jogainak érvényesítését, következképpen a függetlenség előkészítését célozták. Így elfogadták az alkotmányos okmányt, amely módosította a protektorhatalmak által előzőleg kikényszerített okmányokat, ekképpen felszámolták az idegen állampolgárok területenkívüliségi jogát, forgalomba hozták a nemzeti pénzt stb.

Az ország gazdasági fejlődése, politikai intézményeinek korszerűsítése meggyorsította és fölerősítette a függetlenség haladéktalan kivívására irányuló közhangulatot és törekvést, minthogy a formális török fennhatóság nyomászó fékező-erőként minden téren éreztette hatását, s gátolta azt a történelmi fejlődést, amelyre a román társadalom lépett nemzeti államának megteremtése nyomán.

Romániában a függetlenség érdekében kifejtett határozott akciókra az adott alkalmat, hogy az 1875-ben kezdődő keleti válság következtében törökellenes felkelések törtek ki Boszniában, Hercegovinában, majd Bulgáriában. A török kormány visszautasította a nagyhatalmak arra irányuló diplomáciai közbenjárását, hogy a török birodalom e népek javára vezessen be egy alkotmányt, amely biztosítja jogaikat. Így következett be aztán az 1877. április 24-én bejelentett orosz—török háború. Románia kényes helyzetbe került, hiszen területe Oroszország és Törökország között volt. A román kormány még a háború kitörése előtt tárgyalni kezdett Oroszországgal, s titkos megegyezést kötött, amelynek alapján megengedte az orosz csapatok áthaladását román területen, s szükség esetén hajlandó volt akár a katonai együttműködésre is. Az orosz kormány pedig kifejezte arra irányuló szándékát, hogy elismeri Románia függetlenségét; ez abban is kifejeződött, hogy olyan egyezséget kötött, amelyben a két állam egyenlő félként szerepelt.

Amikor Oroszország hadat üzent Törökországnak, csapatai az említett egyezmény alapján bejtek Romániába, s elfoglalták támadó állásaikat a Duna mentén. Törökország azzal felelt erre, hogy bombázta a folyó menti román helységeket, azokat is, amelyekben csak román, nem pedig orosz csapatok léteztek. A román hadseregnek a kormány kezdeményezte határozat alapján semlegesnek kellett maradnia. A semlegesség megőrzése azonban ill. módon lehetetlenné vált. Egyébként a semlegesség nem felelt meg sem az érdekeknek, sem az országban uralkodó közhangulatnak. A közvélemény határozottan a függetlenség azonnali megvalósítása, az orosz csapatokkal való katonai együttműködés melletti kiállást óhajtott.

Ilyen feltételek között 1877. május 9/21-én a román kormány a bukaresti parlament előtt kihirdette az ország függetlenségét; ezt döntő többséggel megszavazták, s bejelentették a Románia és Törökország között kialakult tényleges

hadiállapotot. A román hadsereg átlépte a Dunát, és részt vett az észak-bulgáriai hadműveletekben, 1877 augusztusától kezdve pedig a legfőbb török ellenállási pont, a Plevna-erődítmény köré sorakozott fel. A román csapatok kiválóan harcoltak, megrohamozták és elfoglalták Plevna egyik erődjét. Plevnát azonban keményen és hozzáértéssel védelmezte a nagyszerű török tábornok, Oszmán pasa, így az erődítményt csak nehéz roham árán, 1877 novemberének végén sikerült megadásra kényszeríteni.

A román katonák bolgár földön végrehajtott fegyvertényei széles körű visszhangot, lelkesedést váltottak ki az erdélyi románság körében. Sok önkéntes lépte át a Kárpátok vonalát, s kérte fölvetelét a román hadseregbe. Az erdélyi sajtó folyamatosan ismertette az eseményeket, támogatva a függetlenség ügyét. Erdély minden részéből jelentős pénzüsszegeket, adományokat gyűjtöttek a főleg nőkből álló bizottságok, és eljuttatták a bukaresti Vöröskeresztnak.

A függetlenségi háború — miként a fejedelemségek 1859-beli egyesülése révén a nemzeti állam megalakulása is — jelentős lépés volt a nemzet szellemi és ténybeli együttműködése, szolidaritásának kialakítása és összekovácsolása tekintetében, olyan haladó jellegű törvényszerű társadalmi-politikai távlati célokért vívott harcok során, amelyek majd 1918-ban az egységes román nemzeti állam létrehozásával teljesedtek ki.

A Plevna körüli hadmozdulatok befejezése után az orosz csapatok átvonultak a Balkánon, s Konstantinápoly felé haladtak, míg a román hadsereg súlyos harcokban tovább folytatta a török erők fölszámolását Bulgária északnyugati részében.

A San Stefanó-i békeegyezmény révén, amelyet a berlini kongresszus határozatai erősítettek meg, a nagyhatalmak elvben elismerték a román állam függetlenségét. Ez az elismerés azonban a berlini kongresszusig, de még azután is, számos nehézségbe ütközött. A nagyhatalmak különböző álláspontot foglaltak el a kérdésben. Érthető, hogy Törökország mint a fennhatóságot gyakorló állam az 1877. május 9/21-i román parlamenti döntésben és Románia katonai akcióiban érdekeinek közvetlen megcsorbitását látta. Eppen ezért Törökország csak annak következtében ismerte el Románia függetlenségét, hogy vereséget szenvedett, és a békeszerződés megfelelő feltételeket szabott ki rá.

Oroszország aláírta ugyan a kétoldali megegyezést Romániával, mégis elkerülte azt, hogy a függetlenség kikiáltásával kapcsolatos határozatra vonatkozóan azonnal állást foglaljon. Néhány hónap elteltével azonban Gorcsakov kancellár nyilatkozatában rámutatott, hogy tényként kezeli Románia függetlenségét, s ezt a nemzetközi jog szempontjából az európai országok közös határozata fogja megerősíteni. Oroszország magatartása azzal magyarázható, hogy az orosz kormány igyekezett elkerülni minden olyan vádat, mely szerint egyoldalúan módosítana valamely nemzetközi egyezményt, mint amilyen az 1856-os párizsi volt. Ugyanakkor Oroszország azt is el akarta érni, hogy a maga javára területi módosításokat eszközöljön ki: Dél-Besszarábia területének egyes részeit be akarta kebelezni, mert ez a Duna partjainál hatalmi pozíciót biztosított volna számára.

A brit kormány általában a status quo fenntartása mellett állt ki az 1875—1878-as keleti válsággal kapcsolatban. Következésképpen fellépett Oroszország lépései ellen és a török birodalom épségének megőrzése mellett. A brit érdekek szempontjából — miként azt Disraeli konzervatív kormánya értékelte — Oroszország hatalmának kiterjedése a Balkánra veszélyt jelent a Földközi-tenger keleti részén és a Szezei-csatornán áthaladó tengeri közlekedési utak számára, míg a török birodalom nem veszélyezteti ezt. Eppen ezért az angol kormány nem támogatta Románia függetlenségét; úgy vélte, hogy ez az aktus kedvezően hatna ki az orosz befolyás megszilárdulására a Balkánon.

Csakhogy nem az egész angol közvélemény vallotta ezt a nézetet. Az ellenzéki liberális párt és vezetője, William Gladston keményen bírálta a kormány által elfogadott politikai irányvonalat, s következetesen fellépett a délkelet-európai népek függetlenséghez való joga mellett. Amellett, hogy Anglia a berlini kongresszuson biztosítékot kapott a Földközi-tengeri orosz tervekkel szemben, valószínűleg a liberális ellenzék ilyen állásfoglalása is valamelyes szerepet játszott abban, hogy Disraeli végül is elfogadta Románia függetlenségét.

Franciaország elővigyázatos magatartást tanúsított az eseményekkel szemben. Ezt az 1870—1871-es háború elvesztésének következményei diktálták. A francia kormány egyfelől szem előtt tartotta Franciaország nemzetközi tekintélyének visszaállítását, kiegyensúlyozott álláspontra helyezkedett, meghirdette az egyezmények tiszteletben tartásának elvét. Másfelől Franciaország nem akarta elkedvetleníteni Németországot, bár zajosan állást foglalt néhány olyan politikai akció mellett, amelynek megvalósulásában Oroszország közvetlenül érdekelt volt. Francia-

ország Berlinben azt a gyanút válthatta ki, hogy közeledni akar Oroszországhoz, németellenes szándékkal.

Németország hasonlóképpen tartózkodó álláspontra helyezkedett Románia függetlensége kapcsán, de egészen más megfontolásból, mint Franciaország. Bismarck kancellár helyzete ez alkalommal eléggé bonyolult volt. Elsősorban azért, mert a német császári család és a romániai királyi család között dinasztikus kapcsolatot volt, s ez Berlinben bizonyos, Romániára nézve kedvező hatást váltott ki. Megelőzően az első Hohenzollern Károly és a német kormány közötti, 1873—1874-ben lefolyt diplomáciai beszélgetés során Bismarck bizonyos biztosítékot ígért Romániának arra nézve, hogy támogatni fogja függetlenségi törekvéseit. Másodsorban abban az időben Németország mind Oroszországnak, mind pedig Ausztria—Magyarországnak szövetségese volt, bár ezek érdekei ellentmondtak egymásnak a Balkánon. Bismarcknak kímélettel kellett bánnia mindkét partnerével. Nem fordulhatott szembe Oroszország politikájával, de azt sem akarta, hogy orosz hatás érvényesüljön Romániában.

Németország végül is elismerte Románia függetlenségét, azzal a feltétellel azonban, hogy Románia kártalanítja azokat a német cégeket, amelyek a romániai vasútépítésnél dolgoztak, s amelyekkel a román kormánynak nézeteltérése támadt, mivel nem volt megegyezve a munkálatok minőségével és árával.

Ausztria—Magyarország szintén habozott elfogadni a függetlenséget. Ennek az álláspontnak azonban többnyire belpolitikai okai voltak. Az erdélyi románok hosszú ideje harcoltak nemzeti jogaikért és a Romániával való egyesülésért. Románia függetlenségének kikiáltása jelentősen bátorította az erdélyi románok e harcát és arra irányuló törekvésüket, hogy kiszakadjanak Ausztria—Magyarország uralma alól.

Az összes európai hatalmak közül Olaszország állt ki legőszintebben Románia mellett. Olaszországnak akkor semmiféle különleges érdekei nem voltak a Balkánon. Nem kötötték a kétoldalú szövetségi egyezmények sem, amelyek arra kötelezték volna, hogy figyelembe vegye más hatalmak véleményét, nem érintették az európai egyensúly megfontolásai sem. A nemzeti egységért és az egyes olasz tartományok idegen uralom alóli felszabadításáért folytatott harc hagyományai nyomán az olasz közvélemény spontánul rokonszenvezett más népek azonos akcióival és kezdeményezéseivel. Ebben az időszakban, amelyben még nem halt el a romantika visszhangja, az olasz és a román nép közös latin eredetének az eszméje is befolyásolta a közvéleményt.

A nagyhatalmak álláspontjának nyomon követéséből kiderül, hogy Románia függetlensége nem a nemzetközi egyetértésnek, nem a tárgyalóasztalnál elfogadott határozatnak az eredménye volt. Ezek a határozatok kétségtelenül megerősítették és nemzetközi jogi alapot adtak egy valóságos helyzetnek. De ez a valóságos helyzet volt a meghatározó elem, ez járult hozzá a függetlenség elismeréséhez. A nagyhatalmak szem előtt tartották a maguk érdekeit, de figyelembe kellett venniük a román nép akaratát is, ez az akarat kifejeződött a képviselői szervek döntésében, de legfőképpen a román hadsereg hősi harcában. Ez utóbbi tényező mély gyökereket vert a nép tudatában. A függetlenségi háború valóságos nemzeti hőskölte-ménnyé vált: széles körű visszhangra talált az irodalomban és művészetben. A legkiválóbb költők, prózairók és művészek ihletődtek e harc epizódjaiból. A függetlenségi háború és az előző századokban folytatott, ugyanilyen célú harcok a kollektív tudatban folytonosságként, a nemzeti történelem uralkodó vonulataként rögződtek.

A román nép mai politikai tudatába jelentős vonásként beépítette a függetlenség eszméje iránti ragaszkodást, a függetlenség és állami szuverenitás valóságának és értékének megbecsülését.

Ezen értékek jegyében valósult meg a nagy fölszabadító antifasiszta nemzeti fölkelés 1944. augusztus 23-án. Ez a nap népünk történelmében határkő, amely egyben alapjául szolgál a haladás és a civilizáció legmagasabb csúcspontjára vezető szocialista társadalomfejlődésnek. Ugyanez az eszme jut kifejezésre — többek között — a mai Románia céltudatos politikájában, amelynek jellemző vonása, hogy határozott és következetes erőfeszítéssel, saját, eredeti és hasznos tevékenységével elősegíti az emberiséget foglalkoztató nagy kérdések megoldását.

B. S. fordítása